

Weronika Zegzuła

## Obiekty sakralne i zabytkowe w parafii Niegosławice

### 1. Kościół parafialny

Parafia w Niegosławicach została erygowana prawdopodobnie w 1376 r.<sup>1</sup> przy drewnianym kościele św. Anny z ok. 1217 r. Na jego miejscu wzniesiono w ostatniej ćwierci XIII w. kościół z kamieni narzutowych<sup>2</sup>.

Kościół pw. Świętej Anny w Niegosławicach położony jest w południowo-zachodniej części wsi. Od początku reformacji do roku 1668 należał do ewangelików<sup>3</sup>. W sierpniu 1626 r. kościół został splądrowany i ograbiony przez żołdaków armii Wallensteina. W latach 1807-1808 kościół został całkowicie zdewastowany. Gruntowną renowację wnętrza przeprowadzono w roku 1903, zaś w latach 1981-1982 generalny remont nadszarpniętej zębem czasu budowli<sup>4</sup>.

Kościół parafialny w Niegosławicach pw. św. Anny wzniesiono – jak już wyżej wspomniano – w drugiej połowie XIII w. Później, w wieku XVI, został przebudowany i powiększony. Od początku swego istnienia należał do kolegiaty głogowskiej i był własnością katolików<sup>5</sup>. W późnym średniowieczu od północy do prezbiterium<sup>6</sup> dostawiono wieżę i zakrystię, zaś do nawy w 1750 r. dobudowano kaplicę. W ciągu XVII i XIX stulecia była wielokrotnie remontowana<sup>7</sup>. Podczas przebudowy świątyni przeniesiono ściany prezbiterium, a po

---

<sup>1</sup> Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze (ADZG), Niegosławice, [Korespondencja w sprawach parafialnych] z lat 1947-1990, brak sygnatury.

<sup>2</sup> *Encyklopedia Katolicka*, t. XIII, S. Wilk (red.), Lublin 2009, kol. 1071.

<sup>3</sup> S. Kowalski, *Zabytki architektury województwa lubuskiego, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze*, Zielona Góra 2010, s. 245.

<sup>4</sup> ADZG, Niegosławice.

<sup>5</sup> Tamże.

<sup>6</sup> *Prezbiterium* – przestrzeń kościoła przeznaczona dla duchowieństwa oraz służby liturgicznej. Zwykle jest wydzielone od reszty świątyni podwyższeniem, balustradą lub łukiem tęczowym i wyodrębniające się wizualnie z bryły kościoła. Nazwa pochodzi od słowa prezbiter – ksiądz. W. Szolginia, *Architektura i budownictwo. Ilustrowana encyklopedia dla wszystkich*, Warszawa 1975, s. 129.

<sup>7</sup> K. Garbacz, *Przewodnik...*, dz. cyt., s. 165.

rozebraniu drewnianego sklepienia kolebkowego założono ceglane. Ponadto przekształcono wszystkie wejścia i otwory okienne.

Nawa i prezbiterium zostały nakryte dachami dwuspadowymi. Okna są półkuliście zamknięte, tylko w zakrystii od wschodu zachowało się okno ostrołukowe. W przyziemiu wieży znajduje się ostrołukowe wejście główne. Wnętrze nawy przykrywa strop, prezbiterium sklepienie sieciowe z końca XVI w., a zakrystię kolebkowe. W partii strychowej prezbiterium na ścianie wschodniej zachował się fragment polichromii z około 1300 r. Mury kościoła (dwumetrowej grubości) zbudowane są przeważnie z kamienia polnego. Ich długość wynosi 40 m, a szerokość 11 m, zewnętrzna wysokość murów sięga 10 m. Dach kościoła jest pokryty dachówką. Jego mury są w dobrym stanie. Plac kościelny liczy około 30 arów powierzchni. Leży przy szosie przechodzącej przez wieś i otoczony jest kamiennym zabytkowym murem, remontowanym w kilku miejscach. Kościół posiada drzwi główne i boczne, bez sygnaturek. Na wieży jest jeden krzyż. Z trzech stron świątynię osłaniają stare lipy.

Kościół wewnątrz jest jednonawowy. Konstruktywnie prostokątne prezbiterium wyróżnia się od całości żebrowym sklepieniem. Nawa natomiast posiada płaski drewniany sufit. W przedniej części nawy po stronie lewej dobudowana jest kaplica. Powierzchnia użytkowa kościoła wynosi 690 m<sup>2</sup> i jest w stanie pomieścić ok. 1000 wiernych<sup>8</sup>.

Wnętrze kościoła zostało całkowicie odnowione w latach 1959-1960 oraz 1981-1982 przez ks. Ryszarda Nowaka. Chór, na którym znajdują się organy i drewniane ławki, zbudowany jest z drewna i wspiera się na ośmiu drewnianych słupach.

Wieża kościelna pochodzi z XVII w., poprawiana była z początkiem wieku XIX. Zbudowana jest ręcznie z kamienia, a w górnej części z drewna. Wieże zbudowano na planie prostokąta i zwieńczono ośmioboczną iglicą. Nowy krzyż na szczycie wieży założono w 1958 r. Długość muru wieży wynosi 7 m, a szerokość 3 m. Wymiary te zmieniają się stopniowo tak, że wieża ma ostre zakończenia. Jej wysokość wynosi około 30 m. Na wysokości 22 m umieszczone są dwa dzwony, nieco niżej jest zegar wieżowy. Kościół ubezpieczono na 1 000 000 zł<sup>9</sup>.

<sup>8</sup> ADZG, Niegosławice.

<sup>9</sup> Tamże.

W świątyni niegosławickiej można oglądać interesujące wyposażenie, a mianowicie późnobarokowy ołtarz główny z obrazem św. Anny Samotrzeciej z około połowy XVIII w., ambonę oraz ołtarze boczne Matki Boskiej Częstochowskiej i św. Antoniego (z początku XVIII stulecia) w późnobarokowych ażurowych ramach. W zachodniej części nawy znajduje się wsparta na drewnianych słupach empora organowa<sup>10</sup>.

Pierwotne mury obwodowe do dziś przetrwały w całości. Kościół otacza kamienny mur cmentarny. Ostrołukowa kamienna brama gotycka została postawiona na przełomie XV i XVI w.<sup>11</sup>. Została ona umieszczona na linii kamiennego muru okalającego świątynię. Gotycki budynek bramy, parterowy, jest nakryty dachem czterospadowym z ostrołuczными arkadami przejazdu<sup>12</sup>. Do muru przylegała także w północno-wschodniej części dawna kostnica z XVIII w. We wschodniej ścianie muru znajduje się górna część średniowiecznego okna ostrołukowego o małym prześwicie<sup>13</sup>.

Obok kościoła parafialnego znajduje się późnobarokowa plebania, która zbudowana została w czwartym ćwierćwieczu XVIII w. (prawdopodobnie w roku 1779). Jest ona budynkiem murowanym, w planie prostokąta, piętrowym, pokryta dachem naczółkowym z powiekami. Dwutraktowe wnętrza parteru kryte są sklepieniami kolebkowo-krzyżowymi<sup>14</sup>. Ponadto w pomieszczeniach przyziemia zachowały się sklepienia kolebkowe, krzyżowe i żaglaste. W budynku przetrwała do dziś również sztukateria z XVIII w.<sup>15</sup>.

Na terenie parafii Niegosławice znajduje się 12 krzyży przydrożnych oraz jedna kapliczka. Obiekty są sukcesywnie odnawiane i dekorowane przez mieszkańców parafii.

Na terenie parafii Niegosławice są cztery cmentarze, z których dwa ewangelickie nie służą obecnie nikomu. Jeden cmentarz katolicki grzebalny,

<sup>10</sup> K. Garbacz, *Przewodnik...*, dz. cyt., s. 166.

<sup>11</sup> R. Zarzycki, *Piękno Ziemi Żagańskiej*, Katowice 2008, s. 122.

<sup>12</sup> Zob. Kowalski S., *Zabytki architektury województwa lubuskiego, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze*, Zielona Góra 2010, s. 245.

<sup>13</sup> K. Garbacz, *Przewodnik...*, dz. cyt., s. 165.

<sup>14</sup> S. Kowalski, *Zabytki...*, dz. cyt., s. 245.

<sup>15</sup> K. Garbacz, *Przewodnik...*, dz. cyt., s. 166.

który już się kończy, jest w Przeclawiu, a drugi w Niegosławicach. Cmentarz parafialny w Niegosławicach w swej dawnej części miał 40 arów ziemi. Z braku wolnych miejsc został on w 1958 r. poszerzony o 17 arów. Ta nowa część cmentarza została poświęcona 1 XI 1958 r.; ogrodzona jest, podobnie jak i reszta cmentarza, drewnianą siatką. Cmentarz posiada kostnicę i odnowioną bramę. Wykorzystanie cmentarza przewiduje się na 20 lat<sup>16</sup>.

W Niegosławicach znajduje się Krzyż Pokutny łaciński z piaskowca, wolnostojący, o wymiarach 72x50x22 cm. Położony jest przy drodze głównej we wsi. Widoczny jest ślad scementowania trzonu poniżej ramion oraz dwie głębokie pionowe linie. W latach 1975-1980 krzyż leżał przewrócony<sup>17</sup>.

### Wyposażenie stałe wnętrza kościoła

A. Drewniane ołtarze, w stylu barokowym z XVIII w.:

1. Ołtarz główny to centralny obraz olejny na płótnie przedstawiający św. Annę, po bokach cztery figury drewniane przedstawiające Ewangelistów. W ołtarzu znajduje się obraz olejny na płótnie przedstawiający chrzest Jezusa, a po jego bokach dwie figury drewniane: św. Barbary i św. Magdaleny, oraz dwa aniołki. Tabernakulum jest drewniane, wmontowano jest w to tabernakulum pancerne proste.
2. Ołtarz Matki Boskiej Częstochowskiej. Cały ołtarz jest z w ornamencie barokowym, u góry znajduje się owalny obraz olejny na płótnie św. Barbary oraz obraz Matki Boskiej Częstochowskiej (olejny na płótnie z roku 1959).
3. Ołtarz św. Antoniego. Ornament barokowy; jest to obraz olejny na płótnie.
4. Ołtarz w kaplicy. Na krzyżu jest korpus Chrystusa i cztery aniołki z drzewa, obok są trzy figury drewniane: Matki Bożej, św. Jana i św. Magdaleny.

B. Ołtarz – twarzą do wiernych – z drzewa, prowizoryczny, przenośny.

<sup>16</sup> ADZG, Niegosławice.

<sup>17</sup> *Szlakiem krzyży pokutnych po obu stronach Odry. Kamienne zabytki dawnego prawa*, Zielona Góra [b.w. i r.], s. 30.

Na uwagę zasługuje:

- Chrzcielnica z drewna, barokowa. Służy ona do udzielania sakramentu chrztu świętego. *Kościół nie określa miejsca, w którym ma być umieszczona.*
- Ambona w łuku do prezbiterium, barokowa, z drewna, na czaszy znajdują się cztery płaskorzeźby popiersi świętych: św. Augustyna, św. Ambrożego, św. Hieronima i św. Grzegorza. Popiersie Boga Ojca z kulą ziemską, rzeźba barokowa, z drzewa, umieszczona nad amboną.
- 54 ławki, barokowe z XVIII w.
- Organy umieszczone na chórze (11-głosowe), w prostej drewnianej obudowie.

## 2. Kościół filialny pw. św. Jakuba w Przeclawiu

Kościół filialny w Przeclawiu pw. św. Jakuba to także zabytkowy obiekt należący do parafii. Kościół ten pochodzi z XIII w., zbudowany jest całkowicie z kamienia w stylu romańskim, pokryty dachówką. Ma długość 30 m, szerokość 9 m, a wysokość murów wynosi 8 m. Mury są w dość dobrym stanie, tylko wieża, w której znajduje się jeden dzwon, stoi niepokornie i wymaga remontu<sup>18</sup>. Wieża ta ma 4 m szerokości, 3 m długości, 16 m wysokości i jest ściśle połączona z kościołem. Kościół ma dwa wejścia zamykane drewnianymi drzwiami bez sygnaturki.



Kościół pw. św. Jakuba w Przeclawiu<sup>19</sup>

---

<sup>18</sup> Remont przeprowadzono w latach 1979-1981[uwaga autora].

<sup>19</sup> *W kręgu*, dz. cyt.

Kościół w Przeclawiu znajduje się na placu kościelnym (liczącym 18 arów powierzchni). Brak ogrodzenia, oprócz resztek starego kamiennego muru. Suma ubezpieczenia wynosi 300 000 zł<sup>20</sup>. Wnętrze kościoła jest bardzo proste: ma jedną nawę, płaski drewniany sufit i mały chór z filharmonią.



Widok na kościół rzymskokatolicki i ewangelicki w Przeclawiu<sup>21</sup>

W Przeclawiu funkcjonuje gotycki kościół pw. św. Jakuba; pochodzi z drugiej połowy XIII w. lub z początku XIV w. Został przebudowany około 1614 r.; był remontowany w XV, XVI i XIX stuleciu. Kościół czasowo, od początku reformacji do 1668 r., znajdował się w rękach protestantów<sup>22</sup>. Jest świątynią jednonawową z wyodrębnionym prezbiterium i późnośredniowieczną wieżą oraz zakrystią z około 1614 r. Ponad murowanym korpusem wznosi się kamienna wieża nakryta drewnianym czterospadowym dachem. Jej konstrukcja przepruta jest niewielkimi otworami okiennymi. Kościół położony jest przy głównej drodze, ogrodzony w 2/3 murem kamiennym. Na zewnątrz kościoła od ulicy są trzy płyty nagrobne z piaskowca, rokokowe, pochodzące z lat 1759, 1761, 1768.

Kamienną prostokątną wieżę z przyporami, w górnej części drewnianą, nakrywa wysoki czterospadowy dach gontowy. Nawę i prezbiterium nakrywają dachy dwuspadowe. Otwory okienne i drzwiowe mają kształt ostrołukowy lub półkolisty. Wejście do świątyni znajduje się w elewacji południowej nawy

<sup>20</sup> ADZG, Niegosławice.

<sup>21</sup> R. Zarzycki, *Piękno Ziemi Żagańskiej*, Katowice 2008, s.122.

<sup>22</sup> K. Garbacz, *Przewodnik...*, dz. cyt., s. 172-173.

i w przyziemieniu wieży, gdzie zachował się portal ostrołukowy. Nawę i prezbiterium przykrywają stropy drewniane, a dostawioną od północy zakrystię sklepienie kolebkowe. Elementy historycznego wyposażenia reprezentują:

- jeden ołtarz na podium z piaskowca, tryptyk drewniany, obraz środkowy *Podniesienie węża miedzianego*. Jest to obraz późnorenesansowy z XVII w., z tak zwanej szkoły gdańskiej (olej na drewnie). Skrzydła tryptyku *Wniebowstąpienie i Zesłanie Ducha Świętego* są w stylu renesansowym z XVI w. Tabernakulum jest metalowe, proste, wmontowane w ołtarz;
- chrzcielnica renesansowa z piaskowca pochodzi z roku 1596. Ambona barokowa z drewna polichromowanego pochodzi z XVII w. W polach czaszy widnieją święte postaci: Jadwigi, Magdaleny klęczącej, Jana Chrzciciela, Jana Ewangelisty, Anny<sup>23</sup>.

W marcu 1851 r. mocą pełnomocnictwa papieskiego zlikwidowano tu-tejszą parafię, a kościół – jako filię – przydzielono parafii w Niegosławicach.

24 października 1948 r. dokonano uroczystego poświęcenia obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w Przecławiu<sup>24</sup>. Uroczystości odpustowe w tej świątyni przypadają na 26 sierpnia.

W pobliżu kościoła znajduje się późnobarokowy zbór ewangelicki z 1769 r., był on kilkakrotnie remontowany (w latach 1869, 1907, 1927).



Wnętrze kościoła ewangelickiego w Przecławiu<sup>25</sup>

<sup>23</sup> ADZG, Niegosławice.

<sup>24</sup> Tamże.

<sup>25</sup> <http://www.tomekzuk.com/ruina-zboru-ewangelickiego-w-przeclawiu> [data dostępu: 19.12.2014].

Jest to ceglana budowla salowa, zamknięta trójbocznie od wschodu i nakryta dachem wielospadowym. Od wschodu przylega do niej zakrystia. W fasadzie umieszczony został późnobarokowy portal. Elewację zachodnią zwieńczono klasycystycznym szczytem. We wnętrzu, przykrytym drewnianym stropem, zachowały się, niestety silnie uszkodzone, wzniesione na filarach empory. Obecnie budynek stanowi zagrożenie i został przeznaczony do rozbiórki.

Między kościołem katolickim a ewangelickim zborem stoi barokowa plebania protestancka z 1770 r. Jest to kamienno-ceglany budynek założony na planie prostokąta i nakryty dachem mansardowym. Nad partią środkową elewacji wschodniej wznosi się facjata zwieńczona trójkątnym przyczółkiem.

### **3. Kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Suchej Dolnej**

Kościół filialny znajdujący się w Suchej Dolnej to nowoczesna konstrukcja, wzniesiona przez tutejszych mieszkańców w latach 1990-1992. Uroczystej konsekracji dokonał bp dr Józef Michalik. Na dwuspadowym dachu korpusu



Kościół filialny w Suchej Dolnej<sup>26</sup>

<sup>26</sup> Archiwum prywatne autorki pracy.



kościół wspiera się sygnaturka zwieńczona czterospadowym daszkiem i krzyżem. Jasne wnętrza oświetlają dodatkowo otwory okienne w bryle świątyni. Na ścianie ołtarzowej – w centralnie wyeksponowanym miejscu – znajduje się obraz przedstawiający Najświętsze Serce Pana Jezusa. Na niszach po obu stronach stoją dodatkowo dwie figurki – jedna z nich przedstawia Bożą Rodzicielkę.

#### **4. Kościół filialny pw. Ducha Świętego w Starej Jabłonnej**

Miejscowość Stara Jabłonna najdłużej pozostawała bez świątyni, w której mogliby gromadzić się wierni. Najpierw odnowiono w Starej Jabłonnej ponie- miecki cmentarz. Potem postanowiono zbudować kapliczkę. „A skoro kapliczka, no to jak? Bez wieży? A jak z wieżą, to zdecydowaliśmy się na kościółek”<sup>27</sup>.

Po ośmiu latach prac kościół pw. Ducha Świętego konsekrował 11 paź- dziernika 2004 r. bp Paweł Socha.

Kościół powstał dzięki ofiarności 76 rodzin mieszkających w Starej Ja- błonnej oraz innych parafian i sponsorów. Kosztował ok. 300 tys. zł. „Wydatek spory, ale zysk jeszcze większy. Dzięki tej budowie stawaliśmy się także du- chowo coraz bardziej świątynią Boga. Kropką nad „i” było postawienie przed świątynią figury św. ojca Pio z Pietrelciny. To strażnik tego, co wybudowali, za łaską Boga, mieszkańcy” – mówił ks. prob. Jerzy Szakiel<sup>28</sup>.

*Weronika Zegzuła*

*Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze*



Konsekracja kościoła w Starej Jabłonnej

<sup>27</sup> Z wypowiedzi pana Jana Kosińskiego, przewodniczącego komitetu budowy świątyni, „Gość Zielonogórsko- Gorzowski” 2011, nr 10 (254), s. 8.

<sup>28</sup> Tamże.